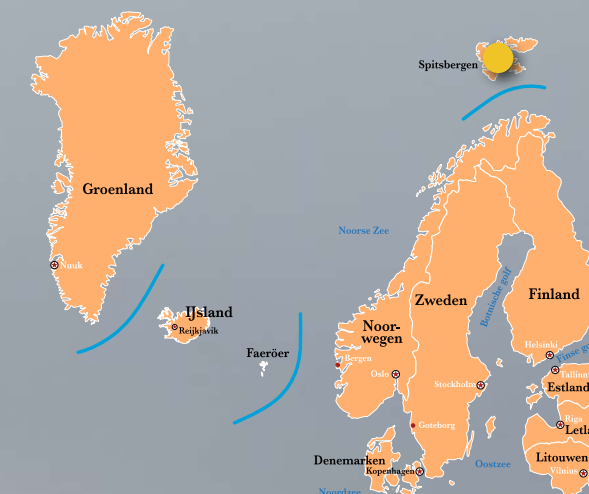

Een circumnavigatie van
(on-)vergankelijk Spitsbergen

Weerzien met ‘Het nieuwe land’

In de vroege zomer van 1987 schreef *Haagse Courant*-journalist Mark Glotzbach over zijn belevenissen aan boord van het toenmalige Nederlandse expeditie-schip *Plancius*, dat met de eerste passagiers in de afgelegen wateren van het nog vrijwel onbezochte Spitsbergen pionierde. Glotzbach's relaas bracht Lex Wagenaar in vervoering en een missie: méé met de *Plancius*. In 1990 was het zover. Het verstilde poollandschap en ongedwongen leven aan boord lieten niet meer los. Vijftien jaar na de laatste reis keert hij terug en doet vanaf het ms *Ortelius* verslag.

TEKST & FOTOGRAFIE LEX WAGENAAR

Terugkeer naar Spitsbergen

Toen de Amerikaanse mijnbouwondernemer John Munro Longyear in 1906 op Spitsbergen kolen kwam delven, had hij niet kunnen bedenken hoe het de naar hem vernoemde industriële nederzetting van toen uiteindelijk zou vergaan. Sinds de teloorgang van de kolenwinning veranderde Longyearbyen gaandeweg van een geïsoleerd mijnbouwgehucht in een moderne arctische buitenpost. Met de sluiting van Gruve 7 (de laatste operationele mijn) afgelopen zomer, kwam definitief een eind aan het kolentijdperk op Spitsbergen.

Dankzij de opkomst van het pooltoerisme en de vestiging van het University Centre in Svalbard (UNIS) begin jaren negentig bivakkeren in Longyearbyen nu nationaliteiten van heinde en verre: wetenschappers en studenten, toeristen van allerhande allooi, sei-

zoenswerkers en zelfs immigranten. Zo woont er inmiddels een Thaise gemeenschap van zo'n vijftig zielen, 'ingevlogen' partners voor Noorse vrijgezellen, door onwetende Amerikaanse cruisetoeristen nog wel eens aangezien voor Inuit. De mijnwerkers van weleer zouden hun ogen niet geloven. 'Koffie met melk' werd 'café latte' met keuze uit tien soorten bonen. Barak met stapelbed concurreert al lang met 'viersterren' en warme prak met à la carte. Ook de Brit Ben Williams woont inmiddels met vrouw en twee Groenlanders in *Longyear*. Tijdens een loopje met zijn sledehonden Rally (met pensioen) en Louis (wegens onrust stoken in de roedel 'ontslagen') vertelt hij over hoe hij hier uit nieuwsgierigheid terechtkwam. "We zitten er nu twee jaar en het bevalt goed, je hebt hier alles en buiten het dorp loop je zó de wildernis in."

Longyearbyen

'Het ijs op Spitsbergen is op zijn retour'

Spitsuurbergen

Te midden van de Adventfjorden wacht de *Ortelius* voor anker. Aan boord steekt expeditieleider Adam Burke van wal over hoe veilig en verantwoord te reizen waar flora en fauna schaars en kwetsbaar zijn. "Wildlife spotten is een kwestie van geduld maar ook van geluk", vervolgt hij. Vandaag echter is het gauw raak. Kort na vertrek duiken langs de westkust aan de horizon fonteinen van blauwe vinvissen en bultruggen op. Aan de noordkant van de Kongsfjorden ligt Blomstrandhalvøya, waar de restanten van Camp Mansfield te vinden zijn. Het gietijzeren fornuis uit 1911 staat er nog steeds. Hier zocht Ernest Mansfield met zijn Northern Exploration Company naar roze marmer maar door gebrekkige expertise en kelderende vraag ging de boel uiteindelijk ter ziele. Honderden bontgeklede scheepstoe-risten slenteren tussen het handjevol houten huisjes en loodsen van Ny Ålesund. "Spitsuurbergen", grapt een medepassagier. Ook hier was het lang kolen wat de klok sloeg, maar de grote explosie van 1962 leidde tot politiek tumult en sluiting van de mijn. Het Norsk Polarinstitut zag in het afgelegen gehucht een gunstige plek voor poolonderzoek en inmiddels hebben tien landen er een permanente wetenschappelijke vestiging.

Hollands visitekaartje

Bezoekers is men eigenlijk liever kwijt dan rijk, die lopen toch alleen maar in de weg. Arctisch ecooloog Maarten Loonen onderzoekt hier al sinds 1990 de algehele ecologie van het gebied en het wel en wee van de brandganzenpopulatie die hier jaarlijks vanuit Schotland komt broeden in het bijzonder. Ook is hij

Ny Ålesund met links de gele 'Londen'-huisjes, de middelste twee zijn van het Nederlandse station

'Het door de vloedgolf deinend fjordijs klinkt als het ruisen van de branding'

leider van het Nederlandse station in 'zijn' dorpje, dat beheerd wordt door het Arctisch Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen. Londen 2 en Londen 3 bieden elk onderdak aan vier personen, inclusief bescheiden woon- en werkruimte. De optrekjes zijn afkomstig van Camp Mansfield aan de overkant van de fjord, ook wel bekend als New London.

Loonen verplaatst zich altijd op houten klompen. "Stevig schoeisel dat je bij binnenkomst makkelijk aan- en uitschiet, maar ook een Hollands visitekaartje dat heel handig laat weten waar ik uithang. Staan ze ergens voor de deur dan ben ik dáár", legt hij uit. Het ijs op Spitsbergen is op zijn retour. "De gletsjers smelten inderdaad, de grote omslag in stijgende temperaturen begon al rond 1990 maar de laatste twee decennia gaat het wel erg hard", beaamt Loonen. Zo is Blomstrandhalvøya feitelijk geen schiereiland meer. "Het ijs dat Blomstrand met het vasteland verbond is ontdooid, nu is het dus eigenlijk Blomstrandøya", vervolgt hij. De foto's in het kleine museum vertolken het leven van de mijnwerkers. In een vitrine nota bene een dwangbuis. Hier leven en werken was in elk opzicht zwaar en gevaarlijk: duister, kou, isolement en ongelukken eisten hun tol. "En dan draaide er wel eens iemand door, vergeleken met toen hebben wij het hier reuze goed", concludeert Loonen.

Luchtbelletjes

De *Ortelius* koerst noordwaarts. Op de brug heerst een serene rust met op de achtergrond alleen het gezoem van het gyrokompas. Door de verreijkijker passeert de noordwestkust langzaam aan het oog. Dit zijn de gitzwarte, spitse bergpieken waaraan het gebied zijn

Onderweg langs de noordwestkust

De *Ortelius* voor anker in de Liefdefjorden

Een speelse ijsbeer in de Liefdefjorden

Zodiacs voor het front van de Monacogletsjer

Onderweg in de Storfjorden

De Ortelius voor anker in de Hornsund

‘Het schuren en bonken tegen de scheepsrump deed menig passagier al vroeg aan dek staan’

naam dankt, in 1596 door Willem Barentsz bij toeval ontdekt en als ‘Het nieuwe land’ in de kaart getekend. Op tachtig graden noorderbreedte koerst het schip ongehinderd richting Liefdefjorden. Het zomerpakijs is nog in geen velden of wegen te bekennen. Niet helemaal onverwacht want bij vertrek bleek uit de ijskaart de gehele kust van Spitsbergen al ijsvrij. Het geknetter van de buitenboordmotor van de zodiac verstomt wanneer onderweg richting Monacogletsjer langs de waterlijn een ijsbeer kuiert. Ontspannen scharrelt en snuffelt hij rond om zich even later quasi verveeld op zijn buik van een besneeuwd heuveltje te laten glijden. Het langgerekte ijsfront omringt nog altijd de zuidkust van de fjord maar duidelijk zichtbaar zijn de terugtrekkende gletsjertongen die niet langer tot aan de waterkant reiken. Muisstil laveert het rubberbootje richting ijswand, alleen het geknisper van uit

smeltend drijfsijs ontsnappende luchtbelletjes is hoorbaar. Aangekondigd door gekraak en gerommel als bij een verre onweersbui stort plots een enorm stuk van het front omlaag. Het door de vloedgolf deinend fjordijs klinkt als het ruisen van de branding. Verkleumd begint een reisgezel over een borrel. Texas Bar in het westen van de fjord biedt uitkomst. Tot ieders verbazing herbergt de pelsjagershut uit 1927 een bonte collectie flessen sterke drank inclusief glazen. Aanwijzingen voor consumptie ontbreken en ook de leverancier is onduidelijk, vermoedelijk zeezeilers die hier voor anker gaan en bij vertrek uit traditie een fles achterlaten.

Drijvend feestmaal

Langzaam laveert de Ortelius door het pakijs. Het schuren en bonken tegen de scheepsrump deed menig passagier al vroeg aan dek staan. Op 81 graden, 54 minuten en 30 seconden noorderbreedte – op een haar na negenhonderd kilometer van de geografische Noordpool – stoppen de motoren. De koude ochtendmist beperkt het zicht maar wanneer vanaf de brug “ijsberen aan stuurboord” klinkt, staat iedereen

in een oogwenk buiten. Een dode potvis blijkt een drijvend feestmaal, een uitgelezen kans om de hoognodige maar hier zo schaarse calorieën in te slaan en de fors geslonken wintervetlaag weer op peil te brengen. Wie een telelens of kijker heeft staat eerste rang en geeft aanwijzingen aan de rest: “In dié richting, ongeveer vijftig meter achter dat ene richeltje op dat blauwe stuk ijs, dáár zitten ze!” De eerste beer staat op het karkas en doet zich tegoed terwijl de ander al voldaan ontspannen op een schots voor zich uit ligt te staren. Even later glijdt hij in het water om zich schijnbaar zonder inspanning op de volgende schots weer omhoog te hijsen, terwijl zijn metgezel glibberend over de aangevreten speklag onverstoord door eet.

Jongste passagier

De poolwoestijn van Nordaustlandet bestaat uit glooiende ijskappen, gletsjers en ‘stenen’ toendra. Maar de landing aan de oostzijde van Straat Hinlopen ter hoogte van Torellneset gaat vanwege de mist niet door. Gewoonweg te gevaarlijk omwille van mogelijk ‘onzichtbare’ beren die plots voor je neus staan. Het alternatief is een ijzig tochtje met de zodiac richting een op een strandje bivakkerende kudde

walrussen. Onverstoorbaar liggen ze als puzzelstukjes naadloos in een cirkel. Een enkeling neemt een duik om even later nieuwsgierig langs het bootje boven water te komen. Aan de overzijde ligt Alkefjellet, een steile vogelklif waar zo’n zestigduizend paar broedende kortbekzeekoeten hun zomerverblijf hebben. Twee vogels vallen knokkend naar beneden waarna het duel in het koude water wordt beslecht en de verliezer afdruipt om weer naar ‘zijn’ richel terug te vliegen. Het leven aan boord ontwikkelt zijn eigen dynamiek. Maatschappelijke rangen en standen vervagen, evenals dagelijkse sores,

‘Maatschappelijke rangen en standen vervagen, evenals dagelijkse sores, wereldnieuws en het besef van tijd’

wereldnieuws en het besef van tijd, vooral voor wie het wifi-sigitaal weet te negeren. Het sonore gebrom van de hoofdmotor is inmiddels een vertrouwde constante, evenals Adam Burke’s stem op de boordintercom over op tijd

opstaan, de dagelijkse activiteiten en hoe laat de mess zijn deuren opent. Jongste passagier Henry (nét vijf) heeft het naar zijn zin maar mist zijn vriendjes van de kleuterschool wel, vertelt zijn moeder.

Streng gereguleerd

Het panorama-uitzicht over Oost-Spitsbergen vanaf Revnosa kent geen grenzen. Verder zuidwaarts zijn ter hoogte van Boltodden fossielen van dinosauruspootafdrukken gevonden. En aan de overzijde, nabij Kapp Lee op Edgeøya, stond het verblijf van de Nederlandse Spitsbergen Expeditie 1968/69. Maar

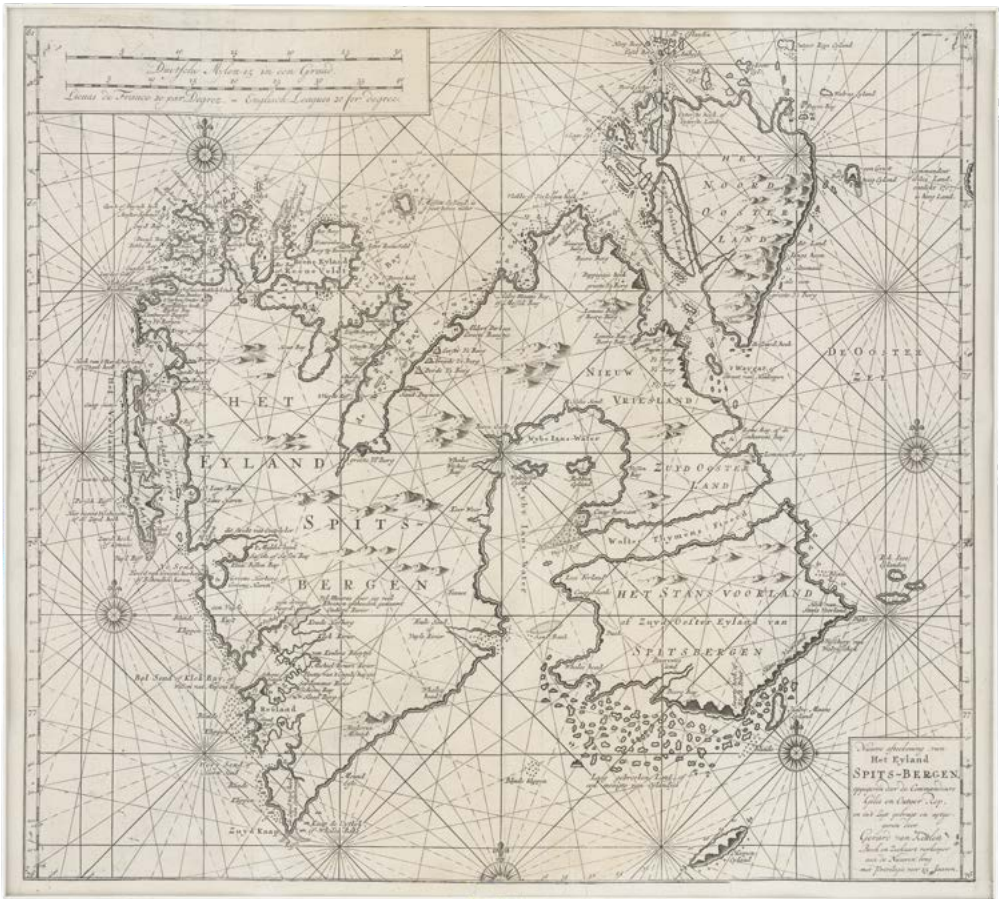
De ijsbeer op het potviskarkas

Landing op Revnosa

Svalbard of Spitsbergen?

Barentsz’ vernoeming Spitsbergen zou tot begin twintigste eeuw de internationaal gangbare naam voor de stap voor stap ontdekte en in kaart gebrachte poolarchipel blijven. Wanneer Noorwegen in 1920 middels het Spitsbergenverdrag het gouvernement over het gebied verwerft, krijgt het formeel de oud-Noorse naam Svalbard, hetgeen zoveel als ‘koude kust’ betekent. Sindsdien verwijst de naam Spitsbergen strikt genomen alleen naar het grootste eiland, waarvan Barentsz de noordwestpunt ontdekte, alhoewel in onze spreektaal daarmee ook nog steeds de gehele archipel wordt aangeduid.

Kaart van Spitsbergen uit 1710 door Gerard van Keulen

Privécollectie Oceanwide Expeditions

Uitzicht over de Hornsund tijdens de afdaling bij Gåshamna

De Beach Boys van Poolepynten

Alkhornet

‘Hier is het menselijk oog elke groothoeklens de baas’

daar landen zit er helaas niet in. Ornitholoog en arctisch pionier Ko de Korte was destijds expeditielid en raakte later betrokken bij de reizen met de *Plancius*. Hij zag het gebied met het toenemende aantal scheepstoeristen veranderen in een exclusieve, streng gereguleerde bestemming. “En dus is het aantal locaties waar je mag landen inclusief het maximum aantal passagiers inmiddels flink aan banden gelegd. Het aantal schepen dat het gebied aan doet steeg enorm en ik verwacht dat die trend doorzet”, licht hij toe. Op een scheepsverkeers-app is dat goed terug te zien, talloze vaartuigen – waaronder ook veel zeiljachten – lopen de archipel in de korte zomer aan. In 2003 was De Korte betrokken bij de oprichting van de Associaton of Arctic Expedition Cruise Operators (AECO). “De natuur van Spitsbergen is prachtig maar reuze kwetsbaar, de AECO zoekt een balans tussen bezoek en behoud om daarmee de impact van de schepen op het gebied te beperken. Zo is er overleg met de Sysselmesteren (de Noorse autoriteit op Svalbard) en worden vaarschema’s

opgesteld zodat niet alle schepen tegelijk op dezelfde plek belanden”, besluit De Korte.

Onaangekondigd

Tegen de plotseling opgestoken felle wind in manoeuvreert de zodiac richting Gåshamna op de zuidoever van de Hornsund. Het steenkoede fjordwater geselt het bootje, dat zich met veel kabaal door de branding boort. De ‘wandeling’ omhoog verandert al snel in een inspannende exercitie langs de steile helling. Bezaaid met vlijmscherpe stenen scherven, grind en gruis vraagt elke stap een eigen plan van aanpak: altijd stabiel ‘landen’, niet te dicht

op je voorganger lopen en het evenwicht zodanig bewaren dat je – mocht je onderuit gaan – tegen de helling aan rolt in plaats van er af. Een ijsrichel blokkeert het hoogste punt dus gaat het vervroegd rechtsomkeer. Het uitzicht over de ingang van de Hornsund en de fjord blijkt er niet minder om, dit is Spitsbergen op zijn best. Hier is het menselijk oog elke groothoeklens de baas en blijkt hoe waardevol het is ook gewoon om je heen te kijken en in stilte te genieten. Op de noordoever valt door de verrekijker het Polska Stacja Polarna te zien. Het Pools wetenschappelijk station werd tijdens vroegere reizen nog wel eens onaange-

Uitwaaien aan dek

NORDIC

Grazende rendieren bij Alkhornet

kondigd door groepen passagiers ‘overvallen’. Steevast gevolgd door een woord van welkom, rondleiding en hete thee met Kolaczek-koekjes. Nu oogt het er rustig en vieren de Polen blijkbaar ongestoord het vijftigjarig bestaan van hun onderkomen op Spitsbergen.

Mallorca

De *Ortelius* gaat voor anker bij Poolepynten op Prins Karls Forland, waar walrussen blijkbaar een vaste stek hebben. Vandaag zijn er vijf ‘thuis’. Het vlakke zand dempt de voetstappen en dus hebben ze geen idee van de fluisterende menigte die ze besluit. Op de

‘Met de trossen los wacht niets dan het meeslepend poollandschap van weleer’

achtergrond alleen een ‘piep’ uit de portofoon en klikkende camera’s. Gebroederlijk liggen ze zij aan zij, één kijkt af en toe verbaasd op terwijl een ander zich achteloos met zijn flipper over het lijf krabt. “De Beach Boys”, klinkt het. Dan is er commotie: geïrriteerd prikt het grootste exemplaar met zijn slagstanden in het dikke lijf van zijn buurman, waarop de orde

is hersteld. Alkhornet aan de monding van de Isfjorden blijkt vol bedrijvigheid. Luidruchtig cirkelt een kolonie drieteenmeeuwen, kleine alken en dikbekzeekoeten om de rots. Jonge poolvosjes buitelen rennend en rollend over elkaar heen terwijl het ene na het andere rendier grazend voorbij scharrelt.

Na zijn reis vroeg Mark Glotzbach zich af of Spitsbergen het Mallorca van het noorden zou worden. Kreeg hij gelijk? Het is maar net wie je het vraagt, want met de trossen los zijn alle bezoekersstatistieken en regelgeving snel vergeten en wacht niets dan het meeslepend poollandschap van weleer. 🐾

SPITSBERGEN, NOORWEGEN

Ligging en bereikbaarheid

Spitsbergen (of Svalbard zoals de Noren het noemen) ligt tussen 74° en 81° noorderbreedte en is een van de meest noordelijke gebieden. Dankzij de Golfstroom blijft de westkust van Spitsbergen bijna het hele jaar ijsvrij. Het is de gemakkelijkst te bereiken arctische landmassa op aarde. De meeste bezoekers reizen per vliegtuig naar Tromsø in Noord-Noorwegen, van waaruit regelmatig vluchten naar Longyearbyen vertrekken.

Klimaat en beste reistijd

In Longyearbyen vertrekken schepen om de zeshonderd kilometer lange westkust te verkennen. Wie noordelijker wil of ook de oostkust wil ontdekken doet dat het beste in de zomermaanden – de zon gaat er niet onder van 20 april tot 24 augustus – wanneer ook die gebieden ijsvrij zijn. Voor fauna- en floraliefhebbers is juli de beste tijd. Alles staat dan in bloei en jonge dieren hebben net het nest verlaten. In de winter is Spitsbergen even boeiend, maar totaal anders.

Tours

Spitsbergen ontdekken doe je het beste in een groep. Vanwege het gevaar van ijsberen moet elke deelnemer in de nabijheid van een gewapende gids blijven. Ook de ijskorst is nooit zonder risico. Geoefende en gecertificeerde gidsen zijn een must. Het beste is om een georganiseerde tour te boeken op een van de expeditieschepen. Diverse gespecialiseerde touroperators bieden dit aan.

PRAKTISCHE INFORMATIE

Reis met korting mee met Oceanwide Expeditions

Onze auteur Lex Wagenaar reisde met de organisatie Oceanwide Expeditions en boekte de tiendaagse/negen nachten tour *Around Spitsbergen, In the realm of Polar Bear & Ice* aan boord van het schip *Ortelius*. Wil je dezelfde tour doen in 2026? Dat kan! **De lezers van Nordic Magazine krijgen 5 procent korting als ze Around Spitsbergen (9 nachten) boeken met vertrek op 3, 12 en 21 juli of 17 augustus.**

Ga daarvoor naar de website www.oceanwide-expeditions.com, zoek naar *Around Spitsbergen, In the realm of Polar Bear & Ice* (met code OTL) en vermeldt bij de boeking de kortingscode NORDIC MAGAZINE. De korting wordt automatisch toegepast op de genoemde reizen. Ook is het mogelijk om dit telefonisch te doen en met de kortingscode te boeken via 0118 410 410 of +31 118 410 410 (voor Belgische lezers).

Meer informatie

Visit Svalbard: visitsvalbard.com

AECO: aeco.no

Nederlands poolstation: arcticstation.nl

Arctisch Centrum: rug.nl/research/arctisch-centrum

UNIS: unis.no

Norsk Polarinstitt: npolar.no

Pools poolstation: stacjapolarna.umk.pl

Sysselmesteren: sysselmesteren.no

Weer Spitsbergen: yr.no

Ijskaart Spitsbergen: cryo.met.no/en/latest-ice-charts

Scheepsverkeer Spitsbergen: marinetraffic.com